

## ГЕОГРАФИЯ НА ЛЕКАТА ПРОМИШЛЕННОСТ В БЪЛГАРИЯ

### I. Значение и особености.

Леката промишленост наред с ХВП се включва в Леката индустрия, чиито отрасли произвеждат основно предмети за потребление от различно естество и суровини за Тежката индустрия. Към Леката индустрия се отнасят: ХВП, Текстилната, Трикотажна, Кожаро-кожухарската, Шивашката, Обувната и Полиграфическата промишленост. Делът на тези отрасли в Общата продукция на Вторичният сектор е около 30%, а в ОПП - около 26%. Общият им дял в БДС на страната ни е около 6,5%. За разлика от Тежката индустрия, в отраслите от леката индустрия дела на частният сектор е значително по-висок. Основната причина за това е бързият оборот на вложените капитали, поради осигурените вътрешни и външни пазари за продукцията.

Леката промишленост обхваща производствата на нехранителни стоки за широко потребление /тъкани, обувки, облекла, книги, ежедневници и др./. Това, наред с факта, че предприятията от леката промишленост осигуряват работни места предимно за жени в редица региони от страната с излишък на женска работна сила определя голямото социално значение на отрасъла.

Стопанското значение на отрасъла се определя от преработката в неговите предприятия на голяма част от селскостопанските суровини /памук, лен, коноп, кожи, пашули, /и осигуряването на суровини за мебелната промишленост, строителството, машиностроенето, транспорта и други стопански отрасли. Същевременно в редица производства от Леката промишленост/обувно производство, текстилно, кожаро-кожухарско и др./ широко се използват като суровина химически продукти. По този начин Леката промишленост осъществява интеграцията между своите подотрасли и останалите отрасли на промишлеността и НС.

Отделните подотрасли и производства на Леката промишленост имат редица свои особености:

-Производственият процес е сложен и ешалониран, изискващ голямо количество работна ръка, предимно женска.

-Повечето производства са мобилни и бързо реагират на потребителското търсене и влиянието на суровинният фактор..

-Продукцията на Леката промишленост в повечето случаи е малка по обем, но с висока стойност и дълготрайна.

-Производствата отнасящи се към отрасъла се отличават с относително по-слабото замърсяване на природната среда с отпадни продукти в сравнение с другите отрасли на промишлеността в страната ни.

-Повечето производства предоставят работни места основно за женската работна сила, поради спецификата на технологията си.

-Производствата от леката промишленост имат повсеместно разпространение.

-Разходите за суровини в отделните подотрасли се движат между 30% /шивашката промишленост/ и 60% / текстилната и полиграфичната промишленост/.

### II. Място на леката промишленост в структурата на промишлеността и НС.

Мястото на отрасъла се определя от делът ѝ в ОПП, ОПФ, делът на заетите, предназначението на продукцията, дял в износа и вноса на страната ни и др. Към леката промишленост се отнасят следните отрасли и производства: текстилна промишленост; трикотажна; шивашка; кожаро-кожухарска; обувна; кожено-галантерийна; полиграфическа. Общият дял на тези отрасли и производства в ОПП на страната ни е 7,5%. Те участват с около 17,7% в износа и с около 13,3% във вноса на страната ни. Леката промишленост дава около 1,9% от БДС на страната ни. В нея са заети около

163000д., или 5,2% от всички заети в страната ни . В частния й сектор са заети над 85%.

### III. Фактори и условия за развитие на леката промишленост.

1. Основен фактор за развитието на отрасъла е суровинната му база. Тя е съставена от селскостопанските/естествени/ суровини и суровини създадени в химическата ни промишленост - изкуствени кожи, изкуствени ходила, бои, лакове, лепила и др.

От естествените суровини с най-голямо значение са техническите култури/лен, коноп, памук/, и част от продукцията на животновъдството/кожи, вълна, пашкули/. Страната ни не задоволява нуждите на леката промишленост от естествени суровини, поради което се налага внос на памук, кожи, вълна, ленени стъбла, копринени пашкули и др. С това продукцията се оскъпява значително и се ограничават нейните пазари. България е принудена да внася около 80% от необходимият й памук, около 50% от необходимата вълна и почти 100% от необходимите ленени и конопени стъбла. Страната ни внася и значително количество кожи от Германия, Турция, Аржентина, Бразилия, Монголия и други страни.

В перспектива се очаква значителното разширяване и подобряване на естествената суровинна база на отрасъла.

Успоредно с ограничаването на естествената суровинна база , през последните 20-тина години значително се разшири суровинната база от произведения на химическата ни промишленост - изкуствени и химически влакна, изкуствени кожи и др. Основните доставчици на тези суровини са Нефтохим /Бургас-полиакрилни влакна/, Видин/полиестерни и полиамидни влакна/, Ямбол/полиестерни влакна/, Свищов/изкуствени влакна от целулоза/.

2. Икономическата база за развитието на отрасъла е представена от предприятията в подотраслите й, действащите технологии за производство и техническото състояние на производствените машини. Така например широко използвано в нашите текстилни предприятия е безвретенното предене на памучните прежди., а около 60% от становете са безсовалкови. Почти всички текстилни предприятия са снабдени с високопроизводителни линии за избелване, мерсеризиране и оцветяване на тъканите.

3. Силно влияние върху развитието на леката ни промишленост оказват и социално-икономическите фактори./пазари, собственост на машините и предприятията, състоянието на транспортната и социалната инфраструктура в и около предприятията, внедряването на най-новите научни достижения, броят и качеството на работната сила и др./.

Пазарите оказват силно влияние върху производствата от леката промишленост чрез своите специфични изисквания за качеството и количеството на продукцията. През последните няколко години вътрешните пазари бяха значително ограничени поради спадането на покупателната способност на българското население. Същевременно стесняването на вътрешните пазари се дължи и на ограниченото използване на редица суровини в тежката индустрия. Успоредно с ограничаването на вътрешните пазари, след 1989г. бяха значително ограничени и външните пазари с разпадането на СИВ. Това наложи коренно преструктуриране на производствения асортимент в леката промишленост и значително повишаване на качеството на продукцията., тъй като страната ни беше специализирана в рамките на СИВ в производството на памучни, ленени и вълнени тъкани, кожени изделия, обувки, готови облекла /конфекция/.

Работната сила оказва влияние чрез количеството и качествените си характеристики /възраст, квалификация, производствен опит, полова структура, традиции и др./ . Повечето производства от отрасъла позволяват широкото използване на женска работна ръка, поради което Леката промишленост бе териториално ориентирана към региони с излишък от женска работна сила - Родопите, големите центрове на тежката индустрия и др.

Транспортният фактор оказва все по-слабо влияние върху развитието на леката промишленост, поради повсеместното разпространение на предприятията, сравнително добрата транспортна инфраструктура и транспортабилността на готовата продукция и суровините.

С усъвършенстване на технологиите за производство все по-слабо влияние върху развитието на леката промишленост оказва и производството на електроенергия.

Силно въздействащ фактор върху развитието на отрасъла е приложението на

най-новите научни открития. Те спомагат за намаляване на разходите за суровини и електроенергия и за повишаване на качеството на произвежданата продукция.

Важен фактор за развитието на отраслите от леката промишленост са чуждестранните инвестиции. Трябва да се подчертае, че основната част от привлечените инвестиции в промишлеността са усвоени именно в отраслите на леката промишленост, поради наличието на местни суровини, производствен опит на населението ни и традиционни пазари за продукцията им.

4. Екологичен фактор. Неговото влияние все повече нараства, което се дължи от една страна на значителното замърсяване на природната среда от страна на някои производства, а от друга страна - на налагащата се необходимост от устойчиво развитие на страната ни.

#### IV. Развитие и отраслова структура на леката промишленост.

Развитието на Леката промишленост като цяло и на отделните ѝ отрасли е на базата на занаятчийското и манифактурно производство в земите ни през XIX в., традиционният опит на българското население в отделни производства, относително евтината работна ръка, наличието на пазари за готовата продукция, относително ниската капиталоемкост на повечето производства, осигуреността с местни суровини за повечето производства и др. В тази връзка леката промишленост е била водеща през първите десетилетия след Освобождението и дори през периода на световната икономическа криза 1929-1934 г.

1. Водещ подотрасъл на леката промишленост и основа на индустрията у нас е текстилното производство. Върху развитието и териториалната организация на текстилната промишленост влияние са оказали множество фактори, сред които изпъкват: а/ Социално-икономическите условия в страната ни / потребностите на стопанството и населението от текстилни изделия/. б/ Природно-ресурсния потенциал, който определя суровинната база чрез възможностите за развитието на земеделието. в/ Необходимостта от техническо усъвършенстване на текстилното производство, използването на химически влакна, като заместители на естествените суровини и др. г/ Усъвършенстването на организацията на труда в текстилните предприятия, чрез въвеждането на такива форми, като концентрация, комбиниране, коопериране, специализация и др. Под въздействието на тези и редица други фактори днес могат да бъдат разкрити редица закономерности в

териториалната организация на текстилното производство:1/.В близост до суровините са разположени някои технологични етапи на текстилното производство, като предачеството, както и подотраслите лененотекстилна и коприненотекстилна промишленост.

2/.В потребителските центрове и в районите разполагащи с работна ръка са разположени главно предприятията от памукотекстилната промишленост, както и тъкачни предприятия от другите подотрасли. В тази връзка са построени големи предприятия в София,Пловдив,Варна и други по-големи градове у нас.

3/.В региони с благоприятно транспортно географско положение с оглед вноса на суровини и износа на готовата продукция са разположени предприятия от памукотекстилната и отчасти на вълненотекстилната промишленост ,както и някои предачни предприятия.Такива са предприятията във Варна, Бургас, Русе и др.

Развитието на текстилната промишленост у нас датира още от началото на XIXв. с пускането в действие през 1834г. на текстилната фабрика на Добри Желязков /Фабрикаджията/ в Сливен. До Освобождението текстилното производство е било застъпено основно в Старопланинската област и Средногорието,където е имало изобилие на суровини/вълна/,води и работна ръка. В тази връзка са пуснати в действие текстилни фабрики и в Сопот, Карлово, В.Търново, Пловдив и редица други средища още преди Освобождението., като естествено продължение на занаятчийското производство на аби, шаяци, гайтани, сукна и др.

След Освобождението развитието на текстилната промишленост е с ускорени темпове във връзка с наличието на местни суровини, осигурени пазари , работна ръка и протекционистичната политика на българските правителства. Все пак през този период трябва да се отбележи, че построените мощности далеч надхвърлят възможностите на суровинната база, поради което страната ни е внасяла памук от Египет и други страни В тази връзка като памукотекстилни центрове през периода се развиват пристанищните градове Варна,Русе и Бургас. Други текстилни центрове до края на Втората световна война са София, Габрово, Пловдив, Сливен, Враца и Стара Загора /като консумативни центрове и селища разполагащи със свободна работна ръка/.През този период приоритетно развитие получава тъкачеството, което е застъпено във всички по-големи градове.

През 30-те години на ХХвек в областите Хасково, Пловдив, Враца, В.Търново, Плевен и Русе започва отглеждането на копринени буби и добиването на естествена суровина за коприненотекстилната промишленост. Страната ни през този период е един от основните износители на копринени пашкули в Европа. За значението на отрасъла през този период доказателство е факта, че в предприятията му са работели около 33% от заетите в индустрията, които са произвеждали 20% от ОПП в страната ни /заедно с шивашката промишленост/.

След Втората световна война настъпват значителни промени в броя на текстилните предприятия, но не се променя тяхната териториална организация. По времето на "Национализацията" в края на 1947г. по брой на национализирани предприятия текстилната промишленост отстъпва единствено на ХВП. През последните 50 години в страната ни се развиха редица нови подотрасли, като ленено и конопенотекстилната промишленост, а повечето текстилни предприятия бяха уедрени. Днес в отрасъла работят около 150 предприятия в обществения и множество дребни предприятия в частния сектор. Само малка част от тях са комбинати в които са застъпени всички дейности от подготовката на суровините, тъкане, предене и боядисване/апретура/.

През последните 50 години обема на производството в отрасъла нарастна неколкосткратно, но делът на отрасъла в ОПП намаля значително. За това допринесоха трудностите по снабдяването със суровини и налагащият се внос на вълна, памук и коприна. Ограничаването на външните пазари с разпадането на СИВ определи и намаляването на заетостта и обема на продукцията в отрасъла през последните 10 години. Днес в текстилната и трикотажната промишленост са заети 40605д.. Делът им заетите в страната е едва 1,3%, като заетите в частния сектор на отрасъла са вече 79,5%. През последните 10 години се отбелязва трайна тенденция към намаляване дела на текстилната и трикотажната промишленост в ОПП, като през 1999г. той достигна 2,8%. Отрасълът участва с 4,4% в износа и 7,8% във вноса на страната ни заедно с трикотажната промишленост. Това нарастване се дължи основно на напредналия процес на приватизиране на предприятията и на недостига на местни суровини.

Към отрасъла се отнасят : памукотекстилната, вълненотекстилната, коприненотекстилната, лененотекстилната, конопенотекстилната промишленост и производството на декоративен текстил.

1.1. Водещ подотрасъл е памукотекстилната промишленост, произвеждаща около 30% от общата продукция на текстилната промишленост. Водещото ѝ място се дължи на

широкото приложение на памучните тъкани и на производствените традиции. Делът ѝ в текстилната продукция постоянно намалява във връзка с вноса на скъпа суровина и ограничаването на вътрешните и външните пазари. През последните 10 години годишно се внасят около 27000-30000т. памук главно от Казахстан, Индия, Египет.

Началото на памукотекстилно производство у нас се полага през 1903г. с пускането на текстилната фабрика в Ямбол.

През периодът 1939-1980г. производството в натура нараства около 10 пъти,но през последните 20-тина години обема на продукцията е спаднал около 4 пъти./табл.1/.

Основни производства в Памукотекстилната промишленост

Производства 1970г. 1975г. 1980г. 1985г. 1990г. 1995г. 1999г.

пам.прежда/т./73700 78900 87400 82724 72191 26200 28200

платове/млн.м./318,8 371,8 346,1 351,3 290,5 74,0 75,7

Около 33% от платовете се тъкат в западния Тракийско-Родопски регион, около 19%-в северозападния регион и около 16% в северна централна България. Като цяло предприятията в северна България произвеждат 46% от памучните платове и почти толкова от памучните прежди в страната ни. Основните центрове в тази част от страната ни са Варна, Русе, В. Търново, Плевен, Враца и Монтана. Центрове на памукотекстилната промишленост в южна България са София, Пловдив, Ямбол, Хасково и Благоевград. Комбинатната форма на производство в подотрасъла е слабо застъпена. Основната част от продукцията се използва в шивашката промишленост, а около 30% в други промишлени отрасли. В перспектива се очаква ново разширяване на производството във връзка с нарастналото търсене на текстил от естествен памук, както у нас, така и на световните пазари.



1.2. Вълнено-текстилната промишленост полага основите на текстилното и въобще на индустриалното производство у нас. За разлика от памукотекстилното производство производството на вълнен текстил е застъпено основно в комбинати, тъй като се използва местна суровина основно. Още преди Освобождението центрове на това производство са Сливен, Габрово, Самоков, Казанлък и редица други селища в планинските и полупланински райони. И до днес тази териториална организация в общи линии е запазена под въздействието на суровинния фактор. През последните 20-тина години се отбелязва значителен спад на продукцията в подотрасъла, поради намаляването на животновъдната продукция и ограничаването на пазарите./табл.2/

Основни производства във Вълненотекстилната промишленост

-----

производства: 1970г. 1975г. 1980г. 1985г. 1990г. 1995г. 1999г.

прежди/т./            24300 31500 35900 35100 29800 13500 11600

платове/млн.м./ 26,8 37,9 39,5 41,9 31,4 13,2 11,2

Ограничаването на местната суровинна база води до нарастването на вноса на вълна, което оскъпява продукцията и ограничава пазарите. През последните години вноса намалява, като през 1998г. са внесени 3602т. вълна главно от страните в средна Азия.

Производството на декоративни тъкани / одеяла, килими, дамаски и др./ се явява естествено продължение на вълненотекстилното производство у нас. През последните 12 години производството на килими и килимени изделия е спаднало 6 пъти, като през 1998г. са произведени едва 0,633 млн.м<sup>2</sup>. Основни центрове за тези производства са Чипровци, Котел, Панагюрище, Сливен и др. У нас се произвеждат както “чипровски”, така и “персийски” тип килими, които в основната си част се изнасят в чужбина.

Производството на одеяла през последните 6 години е намаляло 3 пъти ,като през 1998г. са произведени 1,3млн.м. Основни центрове на това производство са Троян,Силистра, Добрич и Сливен.

През последните 20 години в страната ни се разви и производството на мокети. От началото на 90-те години производството им е намаляло 2 пъти,като през 1998г. са произведени 0,6млн.м<sup>2</sup> мокети. Този спад се дължи главно на намалялото потребление на този вид подови настилки.

Под въздействието на суровинния и потребителския фактор основната част от вълненият текстил в страната ни се произвежда в югоизточният регион /над 35%/, източният Тракийско-Родопски регион/ около 30%/ и северна централна България /около 19%/. През последните няколко години нараства дела на производството в южна България за сметка на производството в северна България., което е във връзка с осигуреността със суровини. В перспектива се очаква нарастване на производството в подотрасъла, при наличието на производствен опит и традиции и очакваното възстановяване на животновъдството в страната ни.

1.3.Копринено-текстилната промишленост е сравнително нов текстилен подотрасъл, развит у нас след Първата световна война. През последните 30-тина години с намаляването на площите с черничевы насаждения и ограничаването на суровинната база се налагаше нарастващ внос на бубено семе, пашкули и сурова коприна от чужбина. Същевременно все по-голяма част от суровините бе представена от изкуствени влакна произведени в Димитровград. Ограничаването на суровинната база и външните пазари определя и значителното намаляване обема на продукцията в подотрасъла./табл.3/

Производство на копринени платове в България/хил.м./

1970г.    1975г.    1980г.    1985г.    1990г.    1995г.    1999г.

-----

21300    31400    33600    36400    36300    19100    16500

-----

За разлика от останалите текстилни подотрасли в Коприненотекстилната промишленост отделните технологични етапи са териториално разграничени. В тази връзка първичната преработка на копринените пашкули се извършва в районите на отглеждане на копринени буби/ Хасково,Свиленград,Харманли,а до скоро и във Враца/.Производството на копринена прежда / греж / е застъпено в Хасково и Велико Търново. , а производството на платове - в Казанлък, Свиленград, Харманли, Враца. , Русе, Карлово., София, Пловдив и др. Основната част от производството на платове /около 71%/е съсредоточено в предприятията от южна централна България. В перспектива се очаква ново нарастване на производството на копринени тъкани от естествена коприна,поради търсенето им на световните пазари.

1.4.Ленено-конопената текстилна промишленост също намалява производството си значително през последните години,поради липсата на местна суровина и ограничаването на вътрешните и външни пазари./табл.4/.

Основни производства на ленената и конопено-текстилната промишленост

производства: 1970г. 1975г. 1980г. 1985г. 1990г. 1995г. 1999г.

конопени и ленени

прежди/в т./    11100    9300    10500    13200    7273    700    500

конопени и ленени

платове/млн.м./ 17,4 14,9 18,1 20,1 10,5 19,1 1,2

Първичната преработка на ленените стъбла /кисненето и разлищването/ се извършва в районите на отглеждане на лен /Шабла, Велинград, Перник, Самоков/, а производството на ленени тъкани е концентрирано във фирмата "Рилски лен" в град Самоков. ,като съвсем малка част от производството на тъкани е застъпена в Провадия.Основната част от ленените тъкани се използва за спално бельо и горни облекла.Търсенето на продукцията на световните пазари и възможностите за възстановяване на лененото производство са благоприятни предпоставки за бъдещото развитие на ленено-текстилната промишленост и у нас.

През последните 10-тина години значителен спад бележи и продукцията на конопено-текстилната промишленост, поради ограничаването на площите с коноп по Дунавското крайбрежие. Първичната преработка на конопените стъбла се извършва в

районите на отглеждането на коноп под влиянието на транспортния фактор и обема на суровините. Центрове за тази преработка са Тутракан, Бяла Слатина, Лом, Мездра. Производството на конопени тъкани е съсредоточено в град Пазарджик. От тези тъкани се произвеждат опаковки, чулове за животни, зебла за тютюнопроизводството, въжета и други необходими за стопанската дейност и бита на хората.

Под въздействието на природните и социално-икономическите фактори у нас са формирани 4 района на текстилната промишленост със съответната специализация:

1/.Софийски - обхваща град София и областите Софийска,Пернишка,Кюстендилска. Главните фактори повлияли за формирането и специализацията му са потреблението,работната сила.,благоприятното географско положение,суровинната база,научно-техническата и технологичната база..Развити са памуко-,ленено- и вълнено-текстилна промишленост.Към този район гравитира и Благоевград,като център на памукотекстилната промишленост.

2/.Габровски - обхваща област Габрово. Формиран е на базата на суровинната база в централна Стара планина,производствения опит на населението , географското му положение и производството на текстилни машини. Специализиран е основно във

вълнено-текстилно производство, а основните му центрове са Габрово, Трявна, Дряново, Севлиево и В.Търново..

3/.Пловдивски - формиран е върху територията на Пловдивска и Пазарджишка области и е специализиран в производството на памучен и вълнен текстил, както и в килимарство и производство на одеяла. Формирането му е под въздействието на суровинния, потребителският и фактора "работна сила", както и под въздействието на благоприятното му географско положение.

4/.Сливенски - формиран е върху територията на Сливенска и Ямболска области под въздействието на суровинният фактор /вълна, химически влакна от Ямбол и др./ и работната сила. Специализиран е в производството на вълнен и памучен текстил, както и в производството на килими. Основните центрове са Сливен, Ямбол и Котел.

Извън границите на посочените текстилни райони са се развили текстилните възли "Хасково-Димитровград-Харманли"/копринен и памучен текстил/ и "Враца-Мездра"/памучен и копринен текстил/..Като текстилни центрове изпъкват Варна/вълнен текстил/, Русе/копринен текстил/, Добрич/вълнен текстил/ и Казанлък/вълнен текстил/.

2.Трикотажната промишленост е самостоятелен отрасъл на Леката индустрия и промишленост, поради специфичните ѝ технологични особености/машинно плетене/ и естеството на крайният продукт / готово облекло /. Като цяло този отрасъл има постоянни пазари ,но качеството на продукцията не отговаря на международните стандарти. Началото на този отрасъл се поставя от 1930г., като за суровина се използват памучни, вълнени, копринени и други прежди.В тази връзка често трикотажното производство се отнася към текстилната промишленост.

Основните центрове на трикотажната промишленост са градовете разполагащи с излишък на женска работна ръка-София, Пловдив, Стара Загора,Сливен , Смолян, Мадан, Рудозем и др.

През последните 10 години обема на производството в отрасъла значително спадна поради намаляването на продукцията в текстилната промишленост и ограничаването на

пазарите /вътрешни и външни/.табл.5/

Производства на трикотажната промишленост

производства: 1970г. 1975г. 1980г. 1985г. 1990г. 1995г. 1999г.

горни облекла

/ в млн.броя/	51,7	61,4	55,5	9,1	12,2
---------------	------	------	------	-----	------

78,5	107,2
------	-------

долни облекла

/ в млн.броя/	75,8	69,5	60,1	9,9	6,5
---------------	------	------	------	-----	-----

В производството на различни трикотажни изделия има ясно изразена териториална специализация на предприятията в отрасъла.Така например трикотажно бельо се произвежда основно в София, Габрово, Трявна, Стара Загора, Кърджали, Разград, Горно трикотажно облекло се произвежда главно в София, Пловдив, Плевен, Севлиево, Петрич и Стара Загора.

Към трикотажната промишленост условно може да се отнесе и производството на чорапи и чорапогачи,тъй като в технологично отношение то не се различава от останалите трикотажни производства. Производството на чорапи е застъпено в София, Русе и Сливен, а производството на чорапогачи е съсредоточено в София. Поради ограниченото търсене на вътрешният пазар и конкуренцията отвън ,производството на чорапи и чорапогачи през последните 20-тина години значително намаля от

63,2млн.чифта/1980г./ на 37,9млн.чифта през 1999г.

Производството на конци е съсредоточено в Казанлък /фирма “България”/, а производството на ципове и пасмантерия -в Гоце Делчев и Първомай. Тези производства,наред с производството на чорапи разполагат със сравнително постоянни пазари у нас,което е благоприятна предпоставка за развитието им в бъдеще.

### 3.Шивашка промишленост.

Този отрасъл може да се приеме като естествено продължение на текстилното производство, тъй като шивашките предприятия са основният потребител на тъкани. Шивашката промишленост решава важни социални задачи, като осигурява облекла за населението и работни места предимно за жени без висока квалификация. В тази връзка развитието ѝ е “съпътстващо” на отраслите от тежката индустрия, в която е заета основно мъжка работна ръка. Продукцията на отрасъла има стабилни пазари у нас и в чужбина, а естеството и качеството на труда дава възможност за бърза приватизация на предприятията и навлизането на чужди капитали в тях. Сега в страната ни работят около 300 по-големи предприятия, като по-голямата част от тях са в частният сектор. Те са повсеместно разпространени, но с най-големи мощности са предприятията в София, Пловдив, Варна, Видин, Плевен, Русе, В.Търново и други по-големи градове.Тези предприятия имат строга специализация. Специализирани в шиенето на детски облекла са предприятията в Бяла Слатина, Чирпан, Добрич. Мъжки ризи и дамски блузи се шият основно в Панагюрище,София,Видин и Калофер. Спортни и работни облекла се шият в Петрич, Луковит и Дупница. Горни връхни дрехи се шият главно в София,Пловдив,Русе и други по-големи селища.Тази специализация на предприятията в различни региони от страната ни се дължи на производствения опит на работната ръка , на потребителското търсене и на благоприятното транспортно-географско положение на селищата.

През последните 12 години относителният дял на шивашката промишленост в ОПП се задържа около 2%, като през последните 4 години се отбелязва тенденция към нарастването му /2,6% за 1999г./.Това се дължи основно на стабилните външни пазари за продукцията на отрасъла. Въпреки това обема на производство е намалял значително /около 2 пъти/ от началото на 90-те години.През 1999г. са били ушити 10,051 млн.броя облекла от които 4,362млн.са мъжки,4,776млн. дамски и 0,913млн. броя -юношески,детски и бебешки.

Стабилизацията на производството през последните няколко години е основният фактор за нарастване броят на заетите в шивашката промишленост на около 87000д., като над 90% от тях работят в частният сектор. Това е доказателство за наличието на пазари за продукцията, макар и цената на работната ръка в отрасъла да е сред най-ниските в страната ни.

#### 4. Кожаро-кожухарска промишленост.

Този отрасъл включва обработката на кожи и производството на разнообразни продукти с потребителско и производствено предназначение-кожени облекла, кожуси, чанти, куфари, ремъци, колани, ръкавици. Като суровина за тези производства се използват естествени и изкуствени кожи. Разходите за суровини и материали са намалени през последните години на около 50% от себестойността на крайната продукция., поради което влиянието на суровинният фактор е силно подчертано. Технологията на производството в отрасъла изисква използването на големи количества вода /около 10млн.м3 годишно/, при което технологичната вода се замърсява. Върху развитието на отрасъла силно влияние оказват и потреблението, както и производствения опит на населението. Суровинният фактор е определящ за развитието на кожарската промишленост в Габрово, Севлиево, Етрополе, Русе, Търговище, Шумен и други центрове на животновъдни райони, очертали се като такива още преди Освобождението. Отделните предприятия са подчертано специализирани. Кожи от едър рогат добитък се обработват главно в Габрово, Русе и Търговище. Кожи от дребен добитък се обработват основно в Ловеч и Етрополе. Основният център за производството на кожени облекла, ръкавици и кожени шапки е Ловеч /Фирма "Велур"/. Кожуси, колани и други кожени изделия се произвеждат в София, Пловдив, Добрич, Димитровград и др. През последните години поради намаляването на продукцията на Животновъдството се налага внос на кожи, който намалява от 4000т. в началото на 90-те години на 400т. през 1998г.-главно от Холандия, Индия и др. Наред с кожата от рогат добитък у нас се внасят и кожи от редки животински видове /лисици, норки, белки и др./. В тази връзка отрасъла, наред с обувната и кожено-галантерийната промишленост участва с около 3,3% в износа и 2,0% във вноса на страната ни.

Ограничаването на суровинната база и потреблението на обработени кожи е причина за значителното намаляване на продукцията в отрасъла през последните 30-тина години./табл.5/

Производства на кожаро-кожухарската промишленост



производства: 1970г. 1975г. 1980г. 1985г. 1990г. 1995г. 1999г.

твърди кожи-т. 3400 2500 1600 1413 300 12 15

меки кожи /млн.дм2/ 168 216 205 790 593 272 232,9

кожухарски кожи

/в млн.броя/ 4,3 4,4 3,7 3,7 2,7 0,4 0,7

кожени облекла

/ хил.броя/ - - 594 330 142 20,2 21,5

През 1999г. кожаро-кожухарската промишленост заедно с обувната промишленост са произвели 1,1% от ОПП в страната ни, докато през 1939г. те са произвели 2,1% от ОПП. През последните 10 години значително намаля и броят на заетите в отрасъла като през 1998г. са били заети 24674д./92% в частния сектор/, или 0,8% от всички заети в НС.

Като подотрасъл на кожаро-кожухарската промишленост може да се приеме производството на кожена галантерия /куфари, чанти, колани, ръкавици и др./. Тези артикули се произвеждат основно в София, Пловдив, Варна, Русе, Димитровград и Плевен. Поради ограничаването на вътрешният пазар производството на кожена галантерия намаля значително през последните 10 години.

5. Обувна промишленост.

Развитието на отрасъла е силно повлияно от суровинният и потребителският фактор, както и от производствения опит и квалификация на работната ръка. Предприятията са с тясна производствена специализация. Дамски обувки се произвеждат в Кюстендил, Хасково, Пловдив, Пещера, София. Специализирани в производството на мъжки обувки са предприятията в София, Габрово, Монтана. Основната част от детските обувки се произвеждат в Добрич, а домашни чехли и пантофи - в Крумовград. Специализирани предприятия за спортни обувки има в София, Хаджидимово и Благоевград, а медицински /ортопедични/ обувки се произвеждат в Дупница. Първата частна фирма за производство на обувки бе открита още в началото на 90-те години в Пазарджик.

Обувната ни промишленост не е осигурена със суровини и материали/лицеви кожи, ходила, лепила и др./ , поради което се налага внос от чужбина, а това повишава себестойността на продукцията и стеснява пазарите ѝ. В тази връзка производството на обувки през последните 30-тина години бележи значителни промени/табл.6/

Производство на обувки в България/млн.чифта/

---

1970г.	1975г.	1980г.	1985г.	1990г.	1995г.	1999г.
13,6	18,5	18,3	23,9	22,2	9,2	6,8

Въпреки намалялото производство на обувки през последните 12 години, през същият период нараства износът им почти двойно/6,062млн.чифта през 1999г./, което е доказателство за нарастналото качество на продукцията в отрасъла.

Развит подотрасъл на обувната промишленост е производството на гумени обувки /ботуши, галоши , гуменки, кецове и др../ в Габрово, Плевен, София и др. Годишното им производство достига около 600000.чифта, като за тях има осигурен вътрешен пазар и

то предимно в селските райони на страната ни.

Основните центрове на обувното производство в България са Габрово /около 24% от кожените обувки и около 58% от каучуковите обувки/, Добрич и Варна /общо около 20% от обувките в страната ни/ и др.

Под въздействието на суровинният, потребителски и демографски фактор в страната ни са формирани следните райони на Обувната, Кожарска и кожухарска промишленост:

n Северен Централен - обхваща територията на общините Габрово, Севлиево, Ловеч и Плевен. Специализиран е в производството на кожени и гумени обувки, кожени облекла и кожуси, кожена галантерия, твърди и меки лицеви кожи.

n Южен Централен - формиран е на територията на областите Пловдив, Пазарджик и Смолян. Специализиран е в производството на кожена галантерия, кожени облекла, кожуси и обувки.

n Югозападен - формиран е на територията на областите Софийска, град София, Кюстендил и Благоевград. Специализиран е в производството на обувки, кожена галантерия, кожуси, кожени облекла, меки лицеви кожи. Този район е слабо обезпечен със суровини, но потреблението на продукцията и благоприятното му транспортно-географско положение са водещите фактори за формирането му.

n Североизточен - формиран е на територията на областите Русе, Добрич и Търговище. Специализиран е в производството на меки лицеви кожи, детски обувки, кожени облекла и кожуси.

Извън границите на посочените райони като центрове на обувната промишленост изпъкват Крумовград и Монтана, а на кожено-галантерийната промишленост - Димитровград.

### 6. Полиграфическа промишленост.

В продължение на 20 години /до началото на 90-те години/ полиграфическата промишленост произвеждаше около 0,4-0,5% от ОПП в страната ни, но през последните 10 години делът ѝ нарастна до 1,2% от ОПП във връзка с разширяването на частният сектор в отрасъла. Това е свързано и с нарастването на заетите в него - до около 10000 д. Отрасълът участва с около 0,1% в износа и 0,4% във вноса на страната ни поради липсата на местни качествени суровини./хартия, мастила и др./. Основните центрове на тази промишленост са най-големите ни градове - София, Пловдив, Варна, Бургас и др., които същевременно са и максималните консуматорски центрове за продукцията на отрасъла. В перспектива се очаква спад в продукцията ѝ поради оскъпяването с налагането на данъци ДДС и др., както и поради ниската покупателна възможност на българското население.

### V. Проблеми и тенденции в развитието на леката промишленост.

Основен проблем пред развитието на всички отрасли от леката промишленост е суровинният. Неговото решаване обаче е свързано с решаването на проблемите в земеделието, което осигурява основната част от суровините за леката промишленост.

Важен проблем са пазарите и необходимостта от адаптиране на производството към изискванията на пазарите в ЕС.

Като основен проблем пред развитието на всички отрасли от ЛП през последните години стои и решаването на въпроса с привличането на инвестиции, чрез което ще се решат проблемите с техническото усъвършенстване и повишаването на качеството.

За развитието на производствата от голямо значение е и ускоряването на процеса на приватизация на предприятията с което ще се промени и мотивацията на работещите в тях.

В крайна сметка решаването на тези и редица други проблеми ще спомогне за

възстановяването на позициите на леката промишленост в структурата на НС.